

ELJÁRÁSMÓD A TANULÓK ÖNISMERETÉNEK ÉS EMBERISMERETÉNEK KÍSÉRLETES VIZSGÁLATÁRA

Írta: GERÉB GYÖRGY

1. A tanulók megismerésének jelentősége értékelésük szempontjából

Az iskolai nevelőmunka sikerének egyik feltétele: a tanulók pszichológiai szempontból megalapozott ismerete. Csakis a gyermek reális megítélése vezethet el a kívánt nevelői effektushoz mind az egyes gyermek pozitív karaktervonásainak kifejlesztése, mind pedig az egész osztályközösség kohéziójának növelése szempontjából.

A tanulók megítélésében kifejezésre kell jutnia a közösség véleményének. Ezt az értékelést két alapvető közösség, a nevelőtestület és az osztály alakítja ki. *A tanulók véleménye ebben a tekintetben közvéleményt fejez ki.*

Az élet sok vonatkozásban adaptációs folyamatokból tevődik össze. Mentálhygiénés értelemben akkor tekintjük eredményesnek az adaptációt, ha adekvát formában játszódik le, ha a tanuló a feladatoknak képességei arányában eleget tesz. A kiegyensúlyozott, harmonikus tanuló munkája arányban áll képességeivel, törekvéseit pedig egészséges célok motiválják.

A tanuló megítélése különböző osztályzatokban és az ezt kísérő véleményekben fejeződik ki. Lényeges tehát annak nyomonkövetése, helyesen ismerte-e fel a tanár az osztályába tartozó gyermekek pozitív és negatív tulajdonságait, de jelentős hatótényező az is, hogy a tanulótársak milyen mértékben ismerik egymást és milyen mérce alapján alkották meg osztálytársaikról és önmagukról értékképletüket. Karakterológiai, személyiségformálási szempontból is fontos olyan módszerek kidolgozása, amelyek az egyes életkorok fejlődéslelektani szintjében megvilágítják a tanulók önismeretének, az osztálytársak megítélésének mércéjét.

Az ilyen eljárásmód segítségével az osztályfőnök ellenőrizheti saját vélekedésének, értékképletének hatásmechanizmusát, az osztályra gyakorolt szociálpszichológiai vetületét. Pedagógusképző intézményekben a jelöltek pszichológiai gyakorlatai, valamint hospitálásai és tanításai számára is segítséget nyújthatunk eljárásmódunkkal. Nem elég ugyanis a pedagógusjelölteknek végighallgatniuk az ún. előzetes „kapcsoló-órát”, hogy összefüggést teremtsenek tananyag szempontjából saját tanításukkal, hanem meg kell ismerniük az osztályt, az egyes tanulókat is, mert nemcsak az oktatásnak, hanem a nevelésnek is aktív résztvevői, formálói lesznek.

2. Eljárásmódunk ismertetése

Módszerünk kidolgozásakor felhasználtuk mások vizsgálatainak használható elemeit, s ezeket célunknak megfelelően alkalmaztuk, változtattuk és csoportosítottuk, kiegészítve speciális eljárásmódunkkal.

Összetett módszerünk egyes lépéseit, tartozékait az alábbiakban ismertetem:

2.1. A kérdéses osztályban tanítottunk. Irodalmi összefoglaló anyagot választottunk ki, és ezt dramatizáltuk. A pozitív és negatív tulajdonságokkal rendelkező

irodalmi szereplőket titkos szavazás útján a gyerekek választották ki, tehát a szerepek „testhezállók” voltak. Az osztály emocionálisan is színezte az előadást, a szereplők megnyilvánulásait.

Esetünkben Toldi összefoglalását használtuk fel kísérleti célra. Miklós és György jellemzése, helyzetük megítélése, értékelése a tanulók állásfoglalását tükrözte. Bizonyos mértékig jellemző volt az a magatartás is, ahogyan elítélték, vagy védték Miklós tettét, illetőleg György megbüntetését kívánták. Más osztályban ezt Ludas Matyi dramatizálása kapcsán végeztük el.

2. 2. A tanulókról osztályfőnöki jellemzéseket kértünk. Így módunk volt összehasonlítást tenni a pedagógiai vélemény és a tanulói közvélemény közt, az önismeret és a társak megismerésének vonatkozásában.

2. 3. Bekértük a tanárjelöltek gyermekmegfigyelési dolgozatait és azt elemezve, a kapott eredményt összevetettük az előbbieken jelzett pedagógiai jellemzésekkel, valamint a tanulóktól nyert adatokkal.

2. 4. Az osztályközösség társas szerkezetének feltárása érdekében szociometriai felméréshez kérdőívet dolgoztunk ki. Ennek alapján a pozitív és negatív kötődéseket százalékosan értékeltük és személyenként megállapítottuk a két pólus aránymutatóit, valamint a választások motivációinak személyiséglelektani mozgatórugóit, a választások megokolásakor feltárt karaktervonások analízisének útján.

A kérdések a következők voltak: 1. Ki a legokosabb tanuló az osztályban? 2. Ki a legjobb magaviseletű az osztályban? 3. Ki a leggyengébb képességű társaid közül? 4. Ki a legrosszabb magaviseletű osztálytársad? 5. Melyik osztálytársadat szereted a legjobban és miért? 6. Melyik osztálytársadat szereted legkevésbé és miért? 7. Ki a legszorgalmasabb az osztályban? 8. Ki a leglustább az osztályban?

2. 5. A tanulók rajzot készítettek otthoni életmódjukról, családjukról. A családtagok elhelyezése, s köztük önmagának, testvéreinek helyzete még arányaiban is jellemző adalékot szolgáltatott a gyermek otthoni miliőjéről. Leírták egy napjuk lefolyását is.

2. 6. Wartegg-et dolgoztak ki a tanulók. A képek képzeletviláguk, felfogásmódjuk egy-egy jellemző vonásának többirányú megerősítéséhez szolgáltatottak támpontot. Pl. az egyik kislány személyiségrajzából kitűnt, hogy nagyon érdekli őt a technika, utazás, a kies természeti világ és az izgalmas olvasmány, a „krimi”. Ezen jegyek érdekes módon tükröződtek Wartegg-jénél is. (1. sz. ábra.)

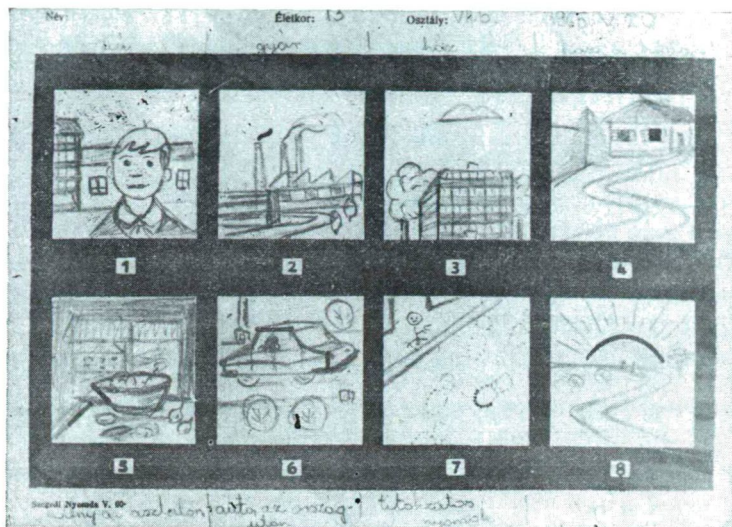
2. 7. Minden gyermek írásban jellemzést készített önmagáról, melynek során előnyös és hátrányos tulajdonságait mérlegelte.

2. 8. Beszélgetés előzte meg az írásos jellemzést. Ennek anyagát magnetofonra vettük és így értékelhettük.

2. 9. A tanulók írásos jellemzései alapján 25 pozitív és 25 negatív személyiségjegyet állítottunk össze. A tanulók kezükbe kapták a listát, valamint maguk és tanuló-társaik nevét egy üresen hagyott rubrikasorral. Ebbe kellett azokat a számokat beírniok, amelyeket jellemzőknek találtak magukra és társaikra. Ezt a listát neveztük „karakterológiai szavazólap”-nak.

3. A karakterológiai szavazólapok

A karakterológiai szavazólap a következő jellemvonások megítélésére adott lehetőséget a tanulóknak: figyelmetlen, csendes, késik, komoly ügyetlen, barátságos, semmi sem érdekli, ügyes, hanyag, jószívű, csal, okos, nagyszájú, jótanuló, kárörvendő, sokoldalú, verekszik, sokat jelentkezik, rossz tanuló, sokat olvas, hazudik,

1. sz. ábra

segítőkész, fecsegő, szorgalmas, kapzsi, becsületes, szemtelen, pontos, árulkodó, jóbarát, irigy, lelkiismeretes, kötekedő, kitartó, rendetlen, szerény, csavarog, rendszerető, hízelgő, tiszteltudó, lusta, jó vezető lenne, nagyképű, türelmes, önző, figyelmes, nem szereti társait, őszinte, gúnyolódó, határozott.

A pozitív és a negatív jellemvonások keverten szerepelnek, mert így lehetőség nyílik arra, hogy realitásukat összehasonlítás formájában is ellenőrizzük. A pozitív és negatív személyiségvonásokra jutó szavazatok eloszlása értékes felvilágosítást nyújt a gyermekek személyiségvonásának megismerése tekintetében. Segítségével különösen az alábbi karakterológiai támpontokhoz juthatunk:

a) Jellemző az egy-egy gyermekre eső össz-szavazatok száma. Nyilvánvaló ugyanis, hogy egyik gyermek foglalkoztatja az osztályt, kiemelkedően előnyös vagy hátrányos tulajdonságai következtében hangadó, markánsan jelentős, domináns tényező a közösségben, másik pedig szürke, jelentéktelen.

b) A pozitív és negatív szavazatok megoszlása a pszichés portré tendenciájára vall.

c) Az összes szavazatok és az egy-egy személyiségjegyre eső szavazatok aránya megmutatja, hogy a gyermekközösség véleménye szerint a kérdéses személyiségjegye a tanuló domináns jellemvonása-e, s egyben magyarázatul szolgál az elítélő, vagy vonzó irányulásokra, választásokra nézve. Ennek különös jelentősége éppen abban áll, hogy a Makarenko értelmében vett „szürke” jellemeket lehet ezáltal kiemelni az elszíntelenedés leplező és eltakaró homályából. Másrészt viszont az egyébként szimpatikus és értékes tanulóknak egy-egy változtatásra váró negatív jegyére, a rossz tanulóknál pedig éppen a belekapaszkodásra alkalmas előnyös tulajdonságaikra ad támpontot a pedagógusnak.

d) A választ adó gyermekre is igen jellemző, hogy általában a pozitív, vagy negatív jegyeket emeli-e ki, de az is, vajon elég objektív marad-e a „nem baráti” körnek vagy éppen a baráti köréhez tartozó társainak megítélésében.

e) Az önismeret tükrét is megrajzolja a szavazat, mert ez lehet reális, önmagával szemben túl szigorú vagy éppen elnéző. Elénk vetíthetjük, lerajzolhatjuk mintegy „Röntgen-kép” gyanánt a közvélemény és önismeret egymást fedő vagy egymástól eltérő előfordulásának arányait.

f) Az egyes tulajdonságok elemzéséből kitűnik, milyen vonások alapján tartanak a tanulók valakit jó vezetőnek.

g) A vizsgálatok megismétlése útján a gyermekek jellemvonásainak változásait s az osztályközösség véleményének alakulását is nyomon követjük.

h) Reális alapot nyer a barátkozást motiváló jegyek felmérése, a „mag” kialakítása és befolyásolása.

i) Széleskörű vizsgálatok alapján kialakulhat a különböző életkorú gyermekek ideáljainak és a személyiségjegyek értékelésének egzakt skálája. Megfelelő lyuk-kártya-rendszer kidolgozásával az adatbeplántálás lehetővé teszi az egyes tulajdonságjegyek előfordulási gyakoriságának követését, a gyermek pszichikus profiljának dinamikus, életkorok szerinti ütemében.

Módszerünk tehát az önismeretnek és a gyermekek emberismeretének alakulásához ad támpontot és reálisabb alapokra fekteti a személyiség fejlesztéséhez szükséges nevelő munkát. Felvetődhet az a kérdés is, mennyiben segíti a gyermekek sokszor szubjektív vélekedése. Az osztályba tartozó gyermekek szubjektív véleménye magára a tanulóra is jellemző, több tanuló együttes értékítélete viszont a közvéleményt képviseli. Ez a vélemény eltérhet a realistól, de ebben az esetben éppen erre kell figyelniünk.

A vélemények közötti eltérés okát kutatva segíthetünk a gyermekben, hogy összehangoljuk a látszat és a valóság diszkrepanciáját.

A diszkrepancia megoldásához két út kínálkozik: 1. a nevelőtestület mérlegheti, nem kell-e a gyermekről megváltoztatnia eddigi véleményét, illetve más módon megközelíteni őt a nevelői ráhatás folyamatában. 2. A kapott információk valószínűségi mértéke szerint a gyermekek véleményét kell megváltoztatni a nevelői irányítása mellett, amennyiben az osztálytársak igazságtalanok voltak tanuló-társuk megítélésében. Szociográfiai felméréssel valószínűsíthető az elfogultság mértéke is.

A fentiek alapján érthető, hogy *a kapott személyiségjegyeknek bipoláris értéke van és csak az össz-személyiségben, valamint az egyénnek a közösségben elfoglalt helyzete szerint tervezhető el a megfelelő neveléslélektani hatás-mechanizmus.* Így lehet pl a szorgalmat fokozni azáltal, hogy a gyermek munkamódszerét megbíráljuk, rámutatunk hanyagságára, máskor meg éppen az önbizalom és a becsvágyszent növelésével fokozhatjuk a teljesítményt.

A rendelkezésre álló terjedelem nem teszi lehetővé, hogy a nagy tényanyag egészét ismertessem, a módszer alkalmazhatóságának igazolásául csupán kazuisztikai jelleggel említek meg példákat egy adott osztályon belül.

Vizsgálatainkat gyakorló iskolánk VII. osztályában végeztük. A koedukációs osztály huszonöt 12–13 éves tanulója közül 16 lány és 9 fiú. Kiválasztottunk egy dominánsan pozitív, egy lényegében negatív és egy vegyes karakterológiai tanulót. A személyiség-jegyek mennyiségi értékelése után igyekszünk olyan portrét kialakítani, amelyben érvényesül ezen gyermekcsoport nézőpontja, értékítéletünknek etimológiai alapja, tehát azok a vektormennyiségek, melyek meghatározott számszerű elosztásban hozzájárultak a rezultánsnak, vagyis a személyiségportrénak a kialakításához. Az elemzés során figyelembe vettük a bevezetőben említett mód-

szeres lépések eredményeit és így a portré megrajzolását az iskolai és otthoni háttérrel kiegészíthettük. Az osztály véleményét számszerint rangsorba csoportosítottuk. (1. sz. táblázat.) Az egyes tanulókra eső összes választ tartalmazó táblázatot pozitív és negatív motívumszámok képviselik. A motívumok megoszlását százalékosan is

1. sz. táblázat

Pozitív és negatív szavazatok rangsora és előfordulási százaléka adott osztály tanulóinál.

Sor-szám:	Név:	Pozitív jellemvonások			Negatív jellemvonások			Egy gyermekre eső összes szavazatok		
		száma	rangsora	%	száma	rangsora	%	száma	rangsora	%
1.	Á.	208	2	9	33	14	2	241	1	7
2.	Cs.	23	22	1	143	3	10	166	7	5
3.	M.	68	14	3	49	11	4	117	20	3,2
4.	G.	37	20	2	94	6	7	131	13	4
5.	M.	5	25	0,2	148	2	11	153	10	4
6.	T.	77	13	3	25	18	1,7	102	24	3
7.	S.	53	18	2	73	7	5	126	14	4
8.	L.	152	5	7	14	23	1	166	6	5
9.	V.	219	1	10	3	25	0,2	222	2	6
10.	S.	80	12	4	29	16	2	109	22	3,03
11.	H.	172	3	8	21	20	1	193	3	5
12.	S.	60	16	3	63	9	5	123	17	3
13.	E.	56	17	2,2	64	8	5	120	18	3,33
14.	M.	106	10	5	14	22	1	120	19	3,33
15.	R.	115	8	5,1	18	21	1	133	12	4
16.	B.	83	11	4	4	24	0,3	87	75	2,4
17.	A.	30	21	1	94	5	7	124	16	3,5
18.	Sz.	50	19	2	62	10	5	112	21	3,1
19.	R.	23	23	1	102	4	8	126	15	4
20.	V.	62	15	3	43	13	3	105	23	3
21.	V.	10	24	0,5	151	1	11	161	9	5
22.	M.	154	4	7	31	15	2	185	4	5,1
23.	R.	146	6	7	26	17	1,8	72	5	2
24.	M.	118	7	5	44	12	3	162	8	5
25.	K.	114	9	5	23	19	2	137	11	4
Összesen:		2221		100	1371		100	3592		100

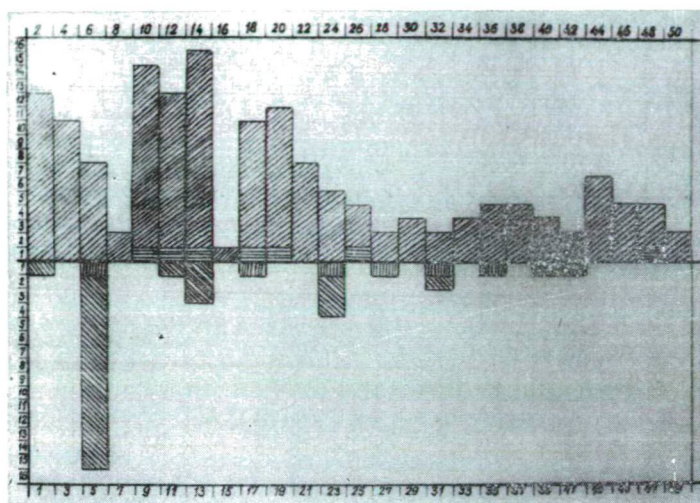
kifejeztük, s így a pozitív és negatív előfordulási százaléérték az egyes tanulóknak az egész osztályban elfoglalt helyét is demonstrálja. Kitűnik pl., hogy N tanuló mindössze 0,2% pozitív szavazatot kapott, ezzel szemben az összes negatív motívum 11%-a esett rá. R. tanuló pozitív tulajdonságai alapján a hatodik helyet foglalja el, s a negatív rangsornak a végére (17.) kerül. Ezen táblázat tehát az osztály értékelésének egyik érzékeny mutatója.

Kazuisztikai jelleggel közlünk néhány személyiségrajzot.

1. M. A. Tipikusan jó tanuló, az osztály szimpátiáját élvező kisleány. Egyik pozitív pólusa, „magja” viselkedés tekintetében a közösségnek. (1. sz. grafikon.) Jellemvonásai közül kiemelkedők: jószívű, jó tanuló, okos, komoly, csendes gyermek, aki az órán logikusan gondolkodik, sokat jelentkezik, aktívan követi a tanítás menetét. Negatív tulajdonságai közül domináns teret képez ügyetlensége. Ez kulcsélményt jelent számára. Tanulótársai félszegnek tartják, mert kicsit gyáva, különösen a tornaórán és a készségi tárgyakban. Ebből következően túl érzékeny is. Előnyös

tulajdonságai alapján az osztályközösségben a negyedik helyet foglalja el, míg a negatív tulajdonságokat értékelve a ranglista 15. helyére sorolták. E két jegy együttesen reális képet mutat a tanuló osztályban elfoglalt helyzetéről. Az osztályfőnöki véleményben kidomborodik a családi háttér, mint egyik magyarázó forrás. „Együtt

2. sz. ábra

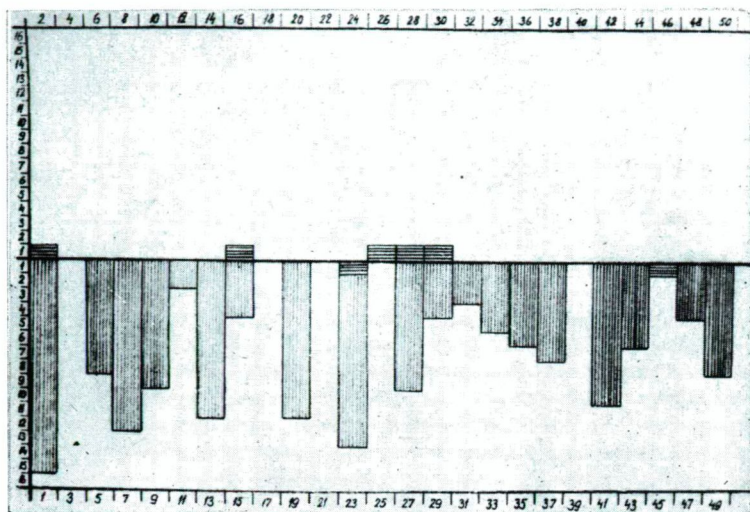
éjnek a nagymamával, aki a szülőkkel karöltve dédelgeti unokáját.” A családi körről készült rajzában láthatjuk, hogy a szülők dolgoznak, ő maga pedig kiemelkedő helyen „trónol” egy nagy széken. Kicsit gyerekes, romantikus, szereti a természetet; Wartegg-je is ezt tükrözi. Az ábrákat természeti képekké egészítette ki. Fák, hegyek, tájak láthatók rajta. A gyermekek hangsúlyozzák, hogy egy-egy kevésbé jól sikerült felelet után sírásra fakad. Egyébként szeretik, mert szorgalmas, jószívű, kedves mindenkihez, szerény, nyíltszívű, gyermek. Grafikonja főként pozitív jellegről tanúskodik.

A gyermek önjellemzésében felismeri alapvető hibáit és erőnyeit.

„13 éves leszek. Tanulmányi eredményem félévkor 4,4 volt. Édesapám véleménye szerint nagyobb eredményt is elérhetnék. Nem vagyok kitartó és néha fellobbanok, akkor sokat tanulok és jó jegyeket hozok. Máskor lusta vagyok és nincs kedvem tanulni. Az értelmi tárgyak közül legjobban a történelmet, a magyart, fizikát, földrajzot, biológiát, mértant szeretem; a tornát nem. Félek tőle. Az órák alatt beszélgetek is, ezért szólnak otthon és az iskolában. Egyébként az iskolát és az osztálytársaimat szeretem. Van sok barátnőm is. Az órák alatt sokat jelentkezem és a bemutatókon is. Otthon néha segíték. Ebben éppen olyan „szalmaláng” vagyok, mint a tanulásban. Szeretek olvasni és ez néha a tanulás rovására megy. Szeretek tv-t nézni, rajzolni, énekelni és játszani. Az iskolában örsvezető vagyok. Szeretem a gyermekeket és az osztálykirándulást, utazást. Történelem-magyar szakos tanárnőnek készülök.”

A karakterológiai szavazólap alapján önmagát kissé figyelmetlennek, ügyetlennek tartotta, az irigység, szemtelenség és a lustaság jegyeit sem hallgatván el. A társak véleménye — mind pozitív mind negatív vonatkozásban — lényegében megegyező.

2. M. Á. Tipikusan negatív kisleány. Az osztály egyöntetű antipátiával viselkedik vele szemben 2. sz. grafikon). A 146 negatív szavazattal szemben mindössze

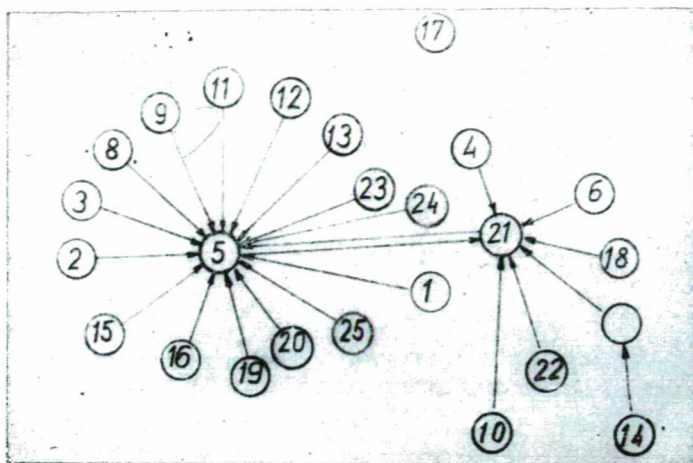

3. sz. ábra

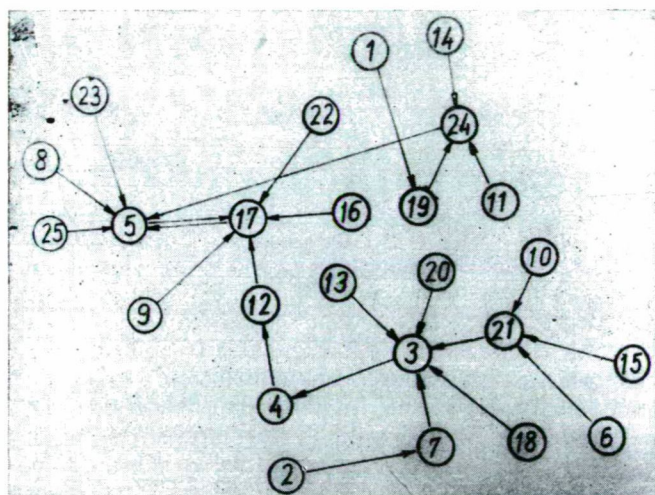
öt pozitív tulajdonságát említette meg egy-egy osztálytársa. Az előfordulás gyakorisági sorrendjében a következő domináns jellemvonásokat tüntették fel: figyelmetlen, fecsegő, semmi sem érdekli, nagyszájú, rossz tanuló, lusta és szemtelen. Önön negatív jellemvonásai közül a fecsegést tüntette fel elsősorban. Önmagáról írt jellemzésében elkülöníti magát a jó tanulóktól és a „huligánok”-at tartja követendő példának. „Szeretem a vadritmusú zenét. Nem bírom kiállni azokat, akik csak a tanulásnak és az olvasásnak élnek és azokat, akik nem szeretik a Beatleket és a hozzájuk hasonlókat. Azonban „ki bírom állni az ún. huligánokat”. Főleg a detektív-regényeket szereti, a fiús játékokat, a futballt, ökölvívást, birkózást, lovaglást. Megemlíti, hogy nem szeret tanulni, az órán nem figyel. Hasonló felfogásmódot tükröz szabadrajza is. Cowboyok, fegyverek, verekedés jellemzi a képet. (A pozitív ranglistán a 25., a negatívon pedig a 2.) Az osztályban láthatóan a legerősebben képviseli a negatív pólust. A nyolcadik kérdésre adott válasz során a szavazatok döntő többségében őt tartották a leglustábbnak. (3. sz. grafikon.) Nem ilyen egyértelmű az értelmi képességéről nyert kép. (4. sz. grafikon.) Az összesítő grafikus személyiségrajz az érdektelenség, figyelmetlenség és ebből eredő rossz tanulmányi eredmény mellett a kritikátlan, nagyszájú, hencegő, fecsegő leányt is elének vetíti.

A milió idegességtől mérgezett. Negatív példaképe — mint láttuk — bátyja. Az osztály kiveti magából, rendetlen, hányveti magatartása miatt. Másokon nevet, kigúnyolja őket, ha segíteni akarnak rajta, visszautasítja, nem törődik társaival, ráadásul még irigy és kárörvendő is. Fiúkkal jár és lenézi osztálytársait, akik előtt pozitív etikai normák állanak. Legtöbbször elferdíti az igazságot is. Az őt megfigyelő tanárjelölt véleménye szerint „nyoma sincs benne a megbánásnak”. Rászólt a tanárnő, mert szomszédja dolgozatát próbálta lemásolni, rövid ideig rágta a ceruzát, majd megint visszaesve közönyébe, unottan ül és nem ír. Valószínű, hogy nem tudja az anyagot. „Visszabeszél, nyegle.”

4. sz. ábra

5. sz. ábra

Az otthoni kép sok tekintetben megmagyarázza ennek a leánynak a szociális magatartását. Törékeny, idegbeteg anyja tartja rendben a családot, s a kislánynak még a cipőjét is a nagymama tisztítja. Nincs perspektívája sem, pályaválasztását galeri-vonzalmi motíválják (énekes gitáros akar lenni).

„Egyedül a fizikai munkát és a politechnikát szeretem, mert — mint mondja — megmutathatom erőmet és az eszemet nem kell használnom”. Az összkép szomorú. „Én 13 éves leszek. Közepes nagyságú vagyok. Hajam sötétbarna színű. Példaképem a Beatles-együttes és Brigitte Bardot. Szeretem a vad ritmusú zenét. Nem bírom kiállni azokat, akik csak a tanulásnak, az olvasásnak élnek, azokat, akik nem szeretik a Beatleseket és a hozzájuk hasonlókat. Azonban ki bírom állni az ún. huligánokat. A szépirodalmi könyveket nem mindet kedvelem, főleg szeretem a detektív-regényeket. Szeretem a focit és ezért Honvéd, SZEAC drukker vagyok. A focin

kívül szeretem az ökölvívást, birkózást, lovaglást, rögbi. Én magamat sajnós nem látom olyannak, mint az előbbieken felsoroltak. Ez azért nem lehetséges, mert szüleim nem engedik. Tanulni nem szeretek, és ezért nem vagyok a legjobb tanuló. Az órán nem szoktam odafigyelni. Néha tetszem magamnak, néha nem. Minden kis hülyeségen tudok nevetni.”

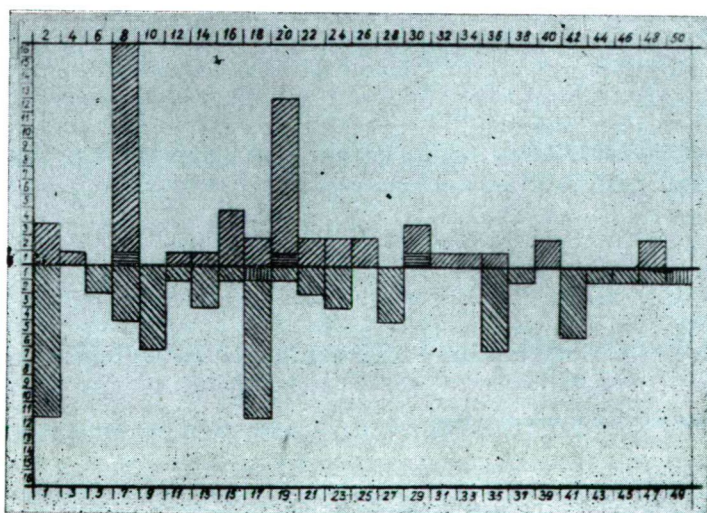
Erősen súrolja a patológiás határokat. Három évvel ezelőtt kezelték a Szegedi Gyermekideggondozó Intézetben cephalalgiaja miatt, majd ideges gyomorpanaszokkal. Neurológiailag negatív. Igen élénk reflexek, RR 110/80 Gm. EEG: A nyugalmi görbében patológiás potentialok nem törtek fel. A hyperventill. terhelés a görbe jellegén eltérést nem eredményezett. Panaszai időben kétségtelenül összeestek azokkal a pszichotraumákkal, amelyeket bátyja javítóintézeti elhelyezése és az ideges otthoni légkör aktuális rosszabbodása jelentett. Rosszullétek, fejfájás miatt időnként nyugtalanul alszik.

Példaképe fiútestvére, aki magatartása miatt már többször került büntetőintézetbe. Az osztályfőnök így ír otthoni környezetükről: „Családi életük nem nyugodt. A légkör fagyos. Igen gyakoriak a kellemetlen veszekedések, melyek verekedéssé fajulnak. Az anya nehezen boldogul gyermekeivel, leánya nevelése is kicsúszott kezéből. Pessimista. A gyermek gyenge képességű, végtelenül lusta tanuló. A ponyvairódalom érdekli. Nyíltan hangoztatta, hogy a könnyű, szabad élet csábítja.”

Hánya-veti magatartása mutatkozik meg napi elfoglaltságáról írt beszámolójában is. Noszogatják a tanulásra, de ő inkább bátyjával gitározik. Általában mindent megún fél óra alatt. Wartegg-je a kalapács, kard, sátor és a halálfej rajzait tartalmazza.

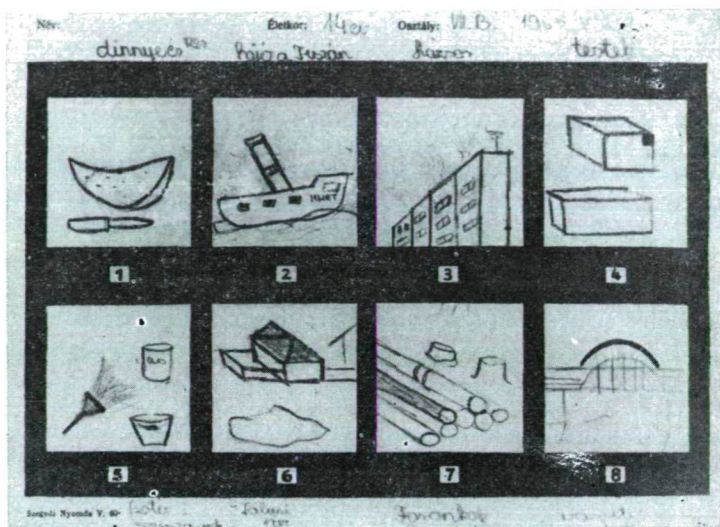
E szomorú kép diagnosztikus jegyeiből kiderül, hogy a therápia megindítása csupán a környezetből való elszakítás és új közösségbe való beilleszkedés elősegítése lehetne.

3. E. L. Közepes képességekkel rendelkező fiú tanuló. Bemutatásával a két szélsőséges pólus között elhelyezkedő „kétarcú” gyermek típusát szeretnénk demonstrálni. (5. sz. grafikon.) Közepes érdemjegyének magyarázata elsősorban

6. sz. ábra

figyelmetlen, érdektelen magatartásán múlik. Órák alatt többször nem figyel, zavarja társait, nem készül fel rendesen, leckéjét sokszor csak az iskolában készíti el. Ezért keveset jelentkezik és ha felszólítják megijed, megzavarodik. Pedig egyébként jó értelmi képességgel rendelkező, ügyes gyermek. Széleskörű fantáziára vall Wartegg-je is. (2. sz. ábra.) A pozitív ranglistán a 17., a negatívon az 5. helyet foglalja el.

7. sz. ábra

Az osztály legjobb tornásza. Testi erejével visszaél, amennyiben verekszik és dicsekszik fölényével. E „kétarcúság” egyik magyarázata önfegyelmének hiánya és modortalansága. Önjellemzésében írja: „Önmagamát úgy látom, mint aki nem elég rendesen jár az iskolába. Otthon szeretek takarítani. Az iskolában minden tantárgyat szeretek, de legjobban a földrajzot. Órákon nem mindig szoktam jelentkezni. Az iskolaköpenyt ritkán szoktam felvenni. A testvéreimmel igazságosan megvagyunk. Ha tudok, segítek. Sportolni nagyon szeretek. Legjobban a labdarúgást szeretem. Ezt a sportot is űzöm. Ezenkívül nagyon szeretek verekedni. A leckét mindig megtanulom. De van olyan is, amikor kissé hiányosan. Kissé fegyelmetlen vagyok. Szeretek visszabeszélni. Nem túlságosan vagyok udvarias. Nem vagyok válogatós.”

Az osztályban kialakult értékelését találóan foglalta össze egyik osztálytársnője (H. I.) „Túl nagy az önbizalma. Nem ritka nála, hogy az ötös, négyes feleletet egyes vagy kettes követi. Figyelme rendkívül szétszórt, szerteágazó. Nem hajlandó résztvenni az úttörő munkában. Modortalan, de kedves gyermek, fiú társai szeretik. Előfordul, hogy leckéjét a szünetben írja meg. Gyenge akaratú, sokszor megfogadja a tanácsot, de nem jut el a megvalósításig.”

Iszákos apa, magára hagyott gyermekek, az ellenőrzés hiánya képezik az otthoni faktorokat. Az osztályfőnöki jellemzésben erről a következőket olvashatjuk: „A szülők nem élnek teljes egyetértésben. Gyakoriak a veszekedések. Több alkalommal volt már szó közöttük a válás lehetőségéről. Az apa gyakran ittas. A rendetlen családi élet hatásai erősen érződnek a gyermekeken. Gyakran egyedül vannak,

elhanyagoltak. Az anya is csak ritkán jön el szülői értekezletre, az apa még egyszer sem volt. A gyermekeit gyakran részesíti testi fenyítésben. Az iskolával való kapcsolatuk nem túl jó. A gyermekek eredménytelen munkája szerintük a tanárok hibája.”

Nem véletlen, hogy a gyermek szétszórt figyelmű, modortalan és gyenge akaratú. Az egyik ütlegetés után dadogni kezdett, és ennek maradványai még fellelhetők nála. Ennél a gyermeknél a rendezetlen családi élet hatása a közösségi magatartásban az elemi adaptációs készség kialakulását sem teszi lehetővé. Az osztályfőnök jellemzése szerint: „Játékaiban durva, kötekedő. Közönyös, szinte negatív irányban hat a közösségi tevékenysége... A felnőttekkel szemben nem tiszteletudó, flegma”. Ennek a gyermeknek előnyös oldalai alapot szolgálhatnak ahhoz, hogy ezen flegma viselkedéséből a közösség erejével kiemeljék. A személyiségvizsgálat diagnosztikus segítséget nyújthat a helyes terápiához, a célravezető nevelési út megtalálásához.

4. Következtetés és további vizsgálati tervek

A magatartási jegyek, megítélések túlságosan általános, ennél fogva adott közösségben élő meghatározott individuumra keveset mondó értékítéletet képviselnek. Zehner és munkatársai indokoltan vallják azt az álláspontot, hogy a jegyek mellé rövid értékelést is adjanak. Megítélésem szerint ez a szülők tájékoztatásán túl elsősorban a tanulók önismeretét és a közösségben elfoglalt helyük, társadalmi megbecsülésük alapját képező közvéleményt reprezentálhatja. Éppen ezért e vélemények megalkotását segítheti javasolt eljárásunk is, amely két oldalról közelíti meg az egyazon tanuló közösségben élő gyermek személyiségrajzának, karakterológiai képének megalkotását: a nevelőközösség és az osztályközösség struktúráját projiciáló egyéni vélemények gyakorisági szórásában.

A további vizsgálatok célja, hogy a különböző életkorú gyermekek önismeretét és emberismeretét személyiséglélektani szempontból kutatás tárgyává tegye. A szimpatikus és antipatikus tulajdonságjegyek életkorok szerinti felismerése és értékelése fejlődéslelektani szempontból is használható adatokat nyújthat számunkra.

МЕТОД ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ САМОПОЗНАНИЯ И ЗНАНИЯ ЛЮДЕЙ У УЧЕНИКОВ

Д. Герёб

Автор выработал метод для исследования самопознания и знания людей у тринадцатилетних детей. Этот метод состоит из ряда сложных задач. 1. Обучение в классе. Он выбрал материал литературного обобщения, велел его драматизировать, героев с положительными и отрицательными чертами ученики выбрали тайным голосованием. Были характерны для них и голосование, и то, как отождествляли себя с отдельными героями, как считали их положительными или отрицательными. 2. Он собрал характеристики учеников, сделанные классным руководителем, и сравнил мнение педагогов и мнение учеников. 3. Письменные работы студентов, составленные после наблюдения учеников, он сопоставил с предыдущими данными. 4. Он провёл социометрические наблюдения на основе специально составленных вопросов. 5. Ученики нарисовали свой домашний быт и описали один свой день. 6. Провели эксперименты по Вартеру. 7. Дети написали о себе характеристику. 8. Он провёл эксплорацию. 9. Он составил лист для голосования с 25 положительными и 25 отрицательными знаками характера, на основе которых дети оценили себя и товарищей.

Результаты он графически изображал, и это ясно показал и положительное и отрицательное мнение, точку зрения класса и самопознание учеников. Он добавил работу казуистическим материалом.

Этот метод оказался приемлемым для исследования самопознания и знания людей у учеников разных возрастов. Классный руководитель и воспитатель при употреблении этого метода может получить представление о классе как коллективе, о личности детей, из которых состоит коллектив. Дальнейшее задание: получить данные на основе массового исследования о знании людей у учеников разных возрастов, о значении симпатичных и антипатичных черт.

VERFAHREN ZUR EXPERIMENTELLEN UNTERSUCHUNG DER SELBSTKENNTNIS UND MENSCHENKENNTNIS DER SCHÜLER

Von Gy. Geréb

Vom Verfasser wurde ein Verfahren zur Untersuchung der Selbstkenntnis und Menschenkenntnis von 13 jährigen Schülern ausgearbeitet. Dieses besteht aus einer zusammengesetzten Aufgabenreihe. 1. Klassenunterricht. Es wurde ein zusammenfassender literarischer Stoff ausgewählt und dramatisiert. Die literarischen Gestalten mit positiven und negativen Eigenschaften wurden von den Schülern mit geheimer Abstimmung ausgewählt. Charakteristisch war das Stimmenverhältnis und die Art, wie sich die Kinder mit den einzelnen Gestalten identifizierten, sie im positiven oder negativen Sinne beurteilten. 2. Charakteristiken des Klassenlehrers über die Schüler wurden gesammelt und die Ansicht des Pädagogen mit der öffentlichen Meinung der Klasse verglichen. 3. Die Schülerbeobachtungsarbeiten der Lehrkandidaten wurden zu dem Vergleich mit den bisherigen Daten herangezogen. 4. Eine soziometrische Aufnahme auf Grund hierfür zusammengestellter Fragen wurde durchgeführt. 5. Die Schüler verfertigten eine Zeichnung von ihrer häuslichen Lebensweise und beschrieben den Verlauf eines ihrer Tage. 6. Wartegg-test. 7. Die Kinder machten eine schriftliche Charakteristik von sich selbst. 8. Eine Exploration wurde durchgeführt. 9. Ein aus 25 positiven und 25 negativen Persönlichkeitsmerkmalen bestehender charakterologischer Stimmzettel wurde zusammengestellt, auf dessen Grund die Kinder sich selbst und ihre Mitschüler zu bewerten hatten.

Die Ergebnisse wurden graphisch dargestellt und dadurch sowohl die positiven und negativen Meinungen, der Standpunkt der Klasse wie auch die Selbstkenntnis der Schüler ins rechte Licht gerückt. Die Arbeit ist durch kasuistisches Material ergänzt.

Das Verfahren erwies sich geeignet, mit dessen Hilfe die Selbstkenntnis und die Menschenkenntnis von Kindern verschiedenen Alters zu untersuchen. Durch die Anwendung der Methode kann der Klassenlehrer und der Erzieher Informationen über die Klasse als Kindergemeinschaft und über die Persönlichkeit der diese Gemeinschaft bildenden Kinder erhalten. Eine weitere Aufgabe wird darin bestehen, auf Grund von Massenuntersuchungen Anhaltspunkte über die Bedeutung der Menschenkenntnis und der sympathischen und antipathischen Charakterzüge der Kinder verschiedenen Alters zu bekommen.